

Sophia Kimmig

O LIŠKÁCH *a lidech*

Po stopách našich mazaných susedů

● GRADA

O LIŠKÁCH *a lidech*

Po stopách našich mazaných sousedů

Grada Publishing

O liškách a lidech

Po stopách našich mazaných sousedů

Sophia Kimmig

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
jako svou 8688. publikaci

Z německého originálu *Von Füchsen und Menschen*
přeložila Lucie Rybová
Odpovědná redaktorka Hana Fruhwirtová
Jazykové korektury Simona Vlčková
Sazba a grafická úprava Jaroslav Kolman

Ilustrace Sophia Kimmig
Fotografie Sophia Kimmig a Adobe Stock

Počet stran 248
První vydání, Praha 2022

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod a. s.

© Grada Publishing, a.s., 2022
© 2021 Piper Verlag GmbH, München/Berlin

ISBN 978-80-271-6690-9 (ePub)
ISBN 978-80-271-6689-3 (pdf)
ISBN 978-80-271-3583-7 (print)

*„Kráčím ve stopách lišky, která tam běžela jen
několik hodin přede mnou [...], a jsem v takovém
dychtivém očekávání, jako bych byl na stopě
ducha těchto lesů.“*

Henry David Thoreau,
29. ledna 1841, ve svém deníku

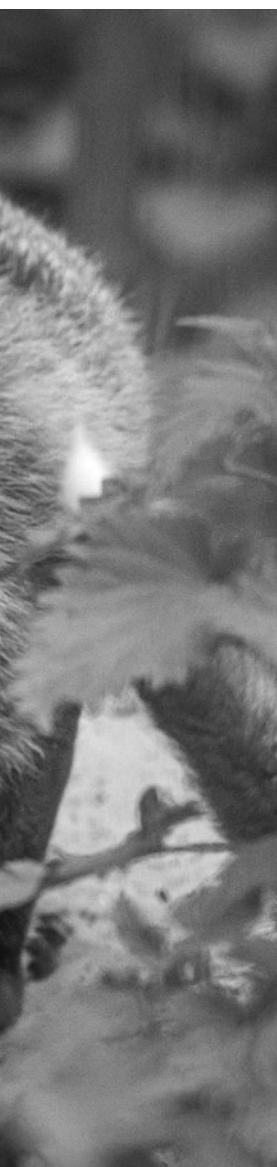

Obsah

Co mě přivedlo k liškám	15
S dovolením, pane lišáku	23
Lišky, kam se podíváš	43
Fascinace a strach – Liška a člověk	53
O liškách a dalších obyvatelích měst	97
Po stopách lišky	131
Ze života mých lišek	187
Za horizontem	205
Epilog	233
Poděkování	237

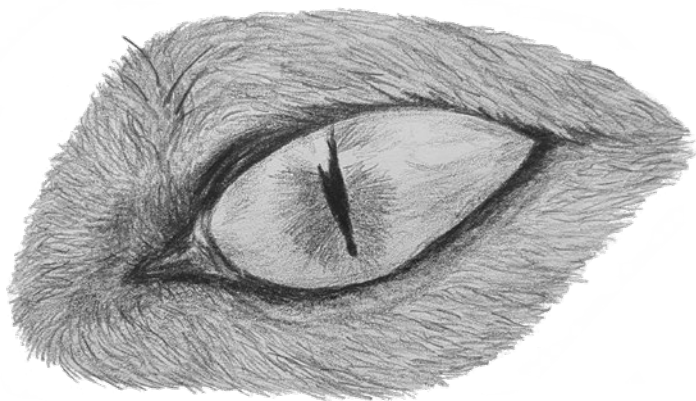

FOX FUN FACT

• Kočkopes •••••

• „Liška je kočkou mezi psy,“ řekl jednou David Macdonald,
• britský vědec, který se zabývá výzkumem lišek. A je to vý-
• stižný popis. Liška nepřipomíná kočku jen tvarem zornic
• a ladnými pohyby, ale dokáže s lehkostí balancovat na
• úzkém plotu a je jedinou psovitou šelmou, která umí špl-
• hat (liška šedá je v tom obzvláště dobrá) a také částečně
• zatahovat drápy. Kromě toho se specializuje na lov myší
• stejně jako naše kočky domácí.
• Na druhou stranu lišky samy sebe zřejmě za kočky nepova-
• žují: Na rozdíl od malých psů, které považují za svou konk-
• renci a vyhánějí je, přítomnost domácích koček je neruší.

Co mě přivedlo k liškám

 Nosím liščí brýle. Brýle, které mi umožňují vidět skrytý svět, kterého bych si bez nich nevšimla. Když se pohybuji po městě, vidím je. Všude. To, co dříve bylo jen křovím u železničního náspu, je nyní potenciálním domovem lišek. Tu písečnou plochu před námi vnímám jako ideální místo pro liščí doupě. Zajímalo by mě, jestli tu opravdu jsou. Opuštěná obnošená bota, ležící vedle chodníku, je možná ztracená hračka liščího mláděte, které si na ní cvičilo své mléčné zuby a o svou kořist se přetahovalo se svými sourozenci. Nebo toto staveniště, které bylo ještě minulý měsíc pustinou, tam určitě ještě před pár týdny žila celá liščí rodinka. Kam se asi přestěhovala?

Projíždím Berlínem městským vlakem a v křovinách podél trati hledám známky toho, že tu byly. Lišky, ta krásná, mystická stvoření, v jejichž stopách jdu už téměř šest let a kolem kterých se točí velká část mého života.

Když jsem přišla do Berlína, viděla jsem samozřejmě jednu nebo dvě lišky. Vyrostla jsem v malém městečku v pohoří Odenwald, obklopena překrásnými starými bukovými lesy. Lesy, louky a potoky pro mě byly skvělým hřištěm a já byla skutečným „venkovním dítětem“. Nejvíce spokojená a zabraná do něčeho jsem byla, když jste mě posadili na louku s květinami a motýly.

Vlastně je tomu tak dodnes. Změnila se jen perspektiva. Díky studiu biologie jsem mohla rozklíčovat některé z ne-

sčetných vzrušujících otázek o zázracích života, které se mi zdály jako dítěti nerozluštitelnou záhadou. Proč rostou tyto květiny zrovna na této louce? Proč kvetou některé žlutě a jiné červeně nebo modře a proč je louka zelená? Jak funguje fotosyntéza, která rostlinám umožňuje neuvěřitelnou věc, a sice vyrábět si výživu ze vzduchu a světla? Jak vlastně vidí květinu včela? Kolik pro naše oči neviditelných druhů žije v půdě, pod trsy trávy? Proč pták zpívá v živém plotě a proč je samec oblečen do pestrobarevných šatů, zatímco samice je v prostém opeření?

Stačí blíže prozkoumat malý kousek louky, na kterém si člověk možná užívá piknik nebo listuje v knize a netuší nic o té komplexnosti svého okolí, z něhož se vyklube úplně nový svět. Ekosystém – ta obrovská síť, v níž je všechno a všichni vzájemně propojeno. Čím blíže se podíváte, tím více toho objevíte. Za každou odpověď se zrodí tři nové otázky. Biologie je znalost života nebo také všeho toho, co žije. Chce porozumět všemu živému kolem nás a v nás, takže je přirozeně odsouzena k nezdaru. Život je až příliš složitý na to, abychom ho mohli pochopit ve všech jeho jednotlivostech. Ale pokoušet se o to je zatraceně zábavné!

Když dnes sedím na louce, vidím svět jinýma očima. Pozoruji své okolí s úctou a úžasem, protože v něm tuším ten mikrokosmos, který mě obklopuje. Vidím malinký záblesk složitého světa za věcmi a raduji se. Mám radost, když vidím řešení některých svých dětských záhad, poznám tu či onu rostlinu nebo dokážu přiřadit cvrlikání vycházející z živého plotu sýkorce modřince či koňadře.

Nadšení pro rostliny, a zejména pro zvířata si v sobě nosím, co si pamatuji. Od malička jsem se snažila zachytit své dojmy na obrázcích. Při prohlížení starých dětských kreseb

po stěhování jsem narazila na jeden, na kterém byla liška. Nebo spíš to měla být liška, protože tahle červená, neformenná kaňka na zeleném pozadí se dala nazvat liškou jen s velkou dávkou fantazie a dobré vůle. Ale: Vůle tu byla. Dones kreslím zvířata, rostliny a krajinky a liška se mi vplížila i do těchto uměleckých aktivit. Když jí nejsem v patách, pak se jí věnuji alespoň s tužkou a papírem.

Můžete si myslet, že mě liška provází celý život. Ale navzdory venkovskému okolí byla v mém dětství vzácným hostem. Občas bylo odněkud ze tmy slyšet chraplavé štěkání nebo jsme zahlédli stín v pološeru. S velkou dávkou štěstí jsem tohoto plachého dravce zahlédla, jak běží na poli po posekaném strništi. To když jsem na zadním sedadle s nosem přitisknutým k oknu projížděla po venkovských cestách a vesnicích. Liška je v lesích, na loukách a polích obvykle neviditelný a nenápadný soused.

Mé první blízke a intenzivní setkání s liškou proběhlo až ve velkoměstě. Najednou tam byla, uprostřed chodníku a dívala se na mě – a já na ni. Celou věčnost se nic nedělo a pak odešla. Byla asi trochu podrážděná a po chvíli už lhostejná. Koneckonců, byla jsem jen jedním z více než tří milionů lidí, které zde potkáte, když se takhle procházíte po chodníku. Zato já jsem byla fascinována! Úsměv na mé tváři a radost z tohoto zážitku se mnou zůstaly celý den.

Po tomto setkání následovalo mnoho dalších a teď si bez lišek nedokážu svůj život představit. Jakmile se něco v naší mysli pevně uchytí, je téměř nemožné vrátit se ke svému původnímu pohledu. Proto si už nemůžu ty liščí brýle sundat. Ale ani za nic nechci, takže teď vidím lišky všude. Moje osobní mapa Berlína je rozdělená na území lišek a doplněná o liščí anekdoty a vzpomínky na lišky, které jsem při své

práci pozorovala, nebo dokonce chytila a držela v rukou, než se opět, vybavené GPS lokátorem, vydaly svou cestou. Sever patří Nikitě, západ Fridě a část berlínské Ringbahnstrasse, možná nejpodivnější liščí území v Berlíně, patří lišce Hazel.

Když jsem začala v rámci své doktorské práce na berlínském Leibnizově institutu pro výzkum zvířat v zoo a volně žijících zvířat studovat lišky, nikdy by mě nenapadlo, kam všude mě tito tvorové zavedou. Získala jsem znalosti o zásobování městského obyvatelstva vodou, stála jsem před obrovskými horami odpadků a vzdávala úctu těm, kteří po nás každý den uklízejí, dozvěděla jsem se, jak souvisí rekonstrukce maleb hřbitovních krypt se solí, kontrolovala jsem včelí úly. Také jsem objížděla okolí s japonskými umělci a během trasování lišek s pomocí telemetrických antének vedla rozhovory s policisty, kteří nás zastavili. Ovšem ne o dopravních předpisech, nýbrž o jménech „jejich“ veverek. Před zahájením tohoto výzkumného projektu by mě ani ve snu nenapadlo, že lišky nejen že rozšíří mé znalosti, ale že mi otevrou i nové obzory.

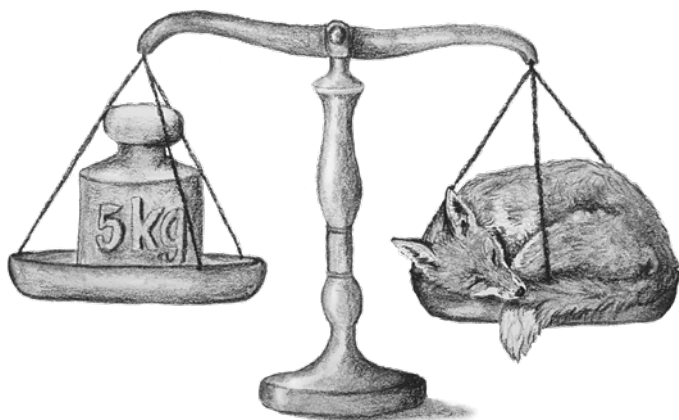
O tom všem a o mnohém dalším vyprávím v této knize. Nejedná se čistě o literaturu faktu plnou tvrdých informací (i když i ony samozřejmě budou hrát určitou roli), protože takové skvělé knihy už existují. Mnohé z nich mám na policice a ráda si je opakovaně prohlížím. Vzácní kolegové v nich láskyplně shromáždili faktické poznatky, čísla a údaje o liškách. Tato kniha je však mým zcela osobním popisem mé cesty. Je to zpráva o malých dobrodružstvích, která se nestala na exotických místech a v nichž se neodehrávají žádná velká dramata ani zvraty. V této knize je liška. Zážitky a postřehy, které mi dopřála, a také mé hluboké okouzlení tímto tvorem.

FOX FUN FACT

• Něžný dravec • • • • •

• Velikost a hmotnost lišek se často výrazně nadhodnocuje.
• Díky svým dlouhým nohám a husté srsti působí mohutněji, než jaké jsou – zvláště když na sobě mají hustou zimní srst. Většina lidí si myslí, že liška váží kolem patnácti kilogramů. Ve skutečnosti váží liška, která v kohoutku měří 35 až 50 cm, v průměru jen pět až sedm kilogramů. S kočkou domácí (beztak velmi obranyschopnou) by se liška jen tak do křížku nepustila.

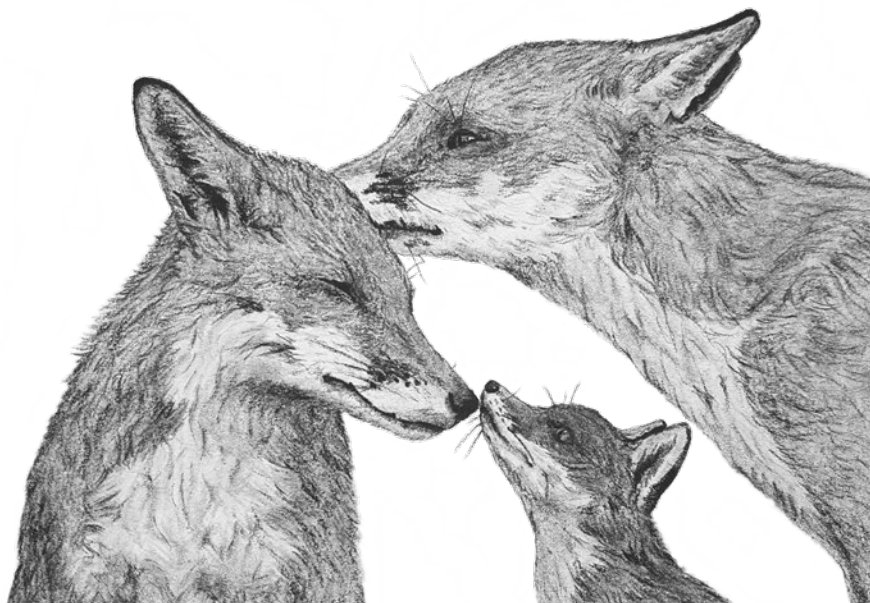

: Rodina lišek

Rodina lišek

Stejně jako my lidé jsou i lišky jedněmi z mála savců, jejichž rodiče vychovávají potomky společně. Již v době, kdy je samice březí, se samec stará o svou malou rodinu tím, že samici nosí potravu. Také po narození mláďat jim obstarává potravu, zatímco matka je kojí. Později se liščí matka i otec starají o mláďata společně, hrají si s nimi a berou je s sebou na výlety, aby je naučili, jak se sám o sebe postarat. Pokud otec chybí, má to fena s mláďaty těžké.

A detailed black and white illustration of two foxes. On the right, an adult fox is shown in profile, looking towards the left. On the left, a smaller fox pup is shown in profile, looking back at the adult fox. The illustration uses fine lines and shading to depict the texture of their fur and the intensity of their gaze.

S dovolením, pane lišáku

 Liška obecná je skrytým králem zvířat. I když tento titul oficiálně nosí od dob Disneyho Lvího krále lev africký, nebo – pokud chceme zůstat s Bambi v našich zeměpisných šířkách – jelen, dostal se malý, rezavý dravec na vrchol celosvětového žebříčku rozšíření všech suchozemských predátorů. Přišel sem, přinejmenším do Evropy, tiše a často zcela nepozorovaně – triumfální pochod, dalo by se říct. A aniž by někomu zkřížil cestu.

Vulpes vulpes, jak zní vědecký název lišky obecné, patří mezi středně velké dravé savce a obývá neuvěřitelně rozmanitá stanoviště. Je doma na severoamerickém kontinentě i v Eurasii, v horkých pouštích severní Afriky i severně od polárního kruhu (tam je konkurencí své příbuzné, lišce polární). V posledních padesáti letech také proniká do našich měst, kde nyní žije mezi zahradními přístřešky, železničními náspy a hřbitovy, a zdá se, že se jí tam docela dobře daří.

Velkou výjimku z jejího „nepozorovaného“ šíření tvoří australský kontinent a Tasmánie. V Austrálii je naše liška obecná invazním druhem, tedy zavlečeným nově přichozím, jehož přítomnost poškozuje stávající ekosystém. Predátor, jako je liška, má na tamní živočišný svět zničující vliv. Je tak pochopitelné, že se tam lišce nedaří tak dobře jako obvykle u nás.

Zcela se jí zbavit je však už takřka nemožné, protože stejně jako mýval u nás, když se liška jako druh už někde etabluje, není příliš věcí, které by ji mohly ohrozit.

Ale proč přesně je tento malý dravec tak úspěšný?

Lišky jsou flexibilní. Tato flexibilita zahrnuje různé aspekty jejich života, mimo jiné i široké spektrum potravin. Lišky se jako generalisté živí jak rostlinnou, tak i živočišnou potravou.

Specializují se na lov myší, ale na jejich jídelníčku se objevuje také ovoce, hmyz, žížaly nebo mršiny. Jsou to lovci i sběrači – stejně jako my. „Sbírají“ však věci, nad kterými my znechuceně ohrnujeme nos, jako jsou například mršiny zvířat přejetých na silnicích. Lišky však jen pasivně nesbírají, co najdou, ale také si potravu aktivně vyhledávají a vyhrabávají. Často si opatrně svými zuby vyhrabávají ze země žížaly. Pod ovocnými stromy si nacházejí spadané ovoce jako jablka nebo švestky, ale ty si také dokáží sklízet, nebo si trhají ostružiny a další plody z keřů. Obrázek mladé lišky, která si s takřka zavřenýma očima požitkářsky otrhává plody z malinového keře, patří k mnoha krásným scénám v mém pomyslném albu vzpomínek na lišku. Už také vím, že lišky rády pojídají třešně. V Berlíně v době letních měsíců občas s nadšenci do lišek pátrám po jejich stopách, jako jsou otisky tlapek, úzké vyšlapané cestičky zvířat nebo trus. A vždy mě pobaví, když vidím jejich překvapené tváře, pokud najdeme hromady třešňových pecek, které po sobě lišky zanechávají, jakmile se v zahrádkářské kolonii nasytí spadaného ovoce.

Nicméně když říkám, že jsou lišky generalisté, nemyslím tím, že nemají své individuální preference. Liška jako druh může mít rozsáhlý jídelníček, na druhé straně liška jménem Kalle v Berlíně-Tempelhofu, která se v noci potulovala na

